

Učiteljski Tovariš.

~~~~~
List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj X.

V Ljubljani 1. junija 1870.

List II.

Slovenska slovnica v ljudski šoli.

Za učiteljski zbor spisal L. Knific.

Govor je pač naj lepši dar božji. Kdo bi bil vendar tako zanikern, da bi ta dar, ki mu ga je stvarnik sam podelil, ne likal po vsi svoji moči? Kako nepopoln, kako pomanjkljiv je ta poduk, ki ga otrok dobíva od svojih staršev, se naj bolj in naj ložeje razvidi iz različnih narečij ali dialektov, ki se nahajajo med nami. Vzemimo o tem samo silni razloček med Teržičani in med dolenskimi Belimi Krajnci za Gorjanci in dalje ob Kopi. Teržičani govoré narečje namešano s tujimi besedami, in še to tako nepravilno in po nikakoršni slovnici. Beli Krajnci pa govoré nasproti Gorencem tako čisto slovenščino, da se moraš čuditi. Vsak učitelj gotovo vé, da se ljudstvo sploh ali narod posebej s tem naj bolj odlikuje in omikuje, da si jezik po vsi moči izobražuje. Ako se pa hoče kdo še kakega drugega jezika priučiti (sej je res: „Kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš“), si pa mora naj popred materinskega praviloma po slovnici priučiti. Vsak jezikoslovec to reč terdi in tudi naj novejše postave zahtevajo, da vsa narodna plemena v državi so enakopravna, ter imajo pravico, svojo narodnost in svoj jezik čuvati in gojiti. Dalje tudi država postavno pripoznava enakopravnost vseh deželskih jezikov v šoli, v uradu in javnem življenji.

Ako tedaj tej važni stvari priterdijo učenjaki, jezikoslovci in pedagogi vsi (glej posebno Vernalekena!), ali se bode potem še kak učitelj ustavljal ti pametni in modri tirjatvi sedanjega časa?

Ko spoznamo potrebo omenjega poduka, preiskujmo in pretehtujmo še korist njegovo! Nikakoršen šolski nauk ne

more se pred slovniskim s pridom uriti, ker učenec v tem času ne zna rabiti oblik jezikovih na nobeno stran. Kako se s takim podukom bistri um in spomin in kako se mladina na vse strani izobražuje s tem naukom, je sploh znano.

Da se to na zgledu pokaže (ker besede mičejo, zgledi pa vlečejo), naj navedem le „spisje“ v ljudski šoli. Pri tem poduku se mora, kar se je ustmeno obravnavalo, tudi pismeno izdelovati, da se more doseči poglobilni namen, namreč, svoje misli tudi pismeno izrazovati in drugim sporočevati. Kaka mešanca bi pa bila, ko bi učitelj dopuščal, da bi se zapisovalo tako, kar učenec po svoji zmožnosti od doma more vedeti! Potreba je tedaj, kakor ribi vode, da se pomaga, kjer ne gre, da se popravlja, kar je slabo rečenega ali izdelanega, da se dodaja, kjer pomanjkuje i. t. d. To je prav za prav slovniski poduk, kolikor ga je pri malih treba. Posebno je pri kazavnem poduku zadosti priložnosti, da si učenci sami popravljajo pomote po navodu učiteljevem ali pa jim jih učitelj popravlja ustmeno ali pa pismeno pri nalogah. Da se pa more tirjati, je pa treba tudi dajati. Da bi pa učitelj zmiraj popravljal, to pa ne more biti, sej tudi učitelj učencev nima zmiraj pri sebi. Tedaj je silno potreba, da se učencem, ki znajo dobro brati, kažejo tudi dobra pravila z zgledi in nalogami, da se po njih lahko ravnajo ter podučujejo. Tako „slovnico“ t. j. tako knjigo, ki ima obilno potrebnega slovniskega gradiva v sebi, pa že tudi v slov. jeziku imamo. Sl. ministerstvo za uk in bogočastje jo je tudi dovolilo in c. k. vlada na Kranjskem jo je priporočila za šolsko rabo. Tudi ni predraga za učence (veljá v platnem herbtu vezana le 30 soldov).

Ta slovnica naj bi se rabila v I. razredu 2. polleta tako, da bi jo imel učitelj v roki in v glavi se vé da tudi; učenci pa bi se naj ložeje reči iz nje učili, in sicer tako, da ne bi vedeli, da se je učé. Naloge iz nje naj izdelujejo po navodu učiteljevem, in sicer brez bukev. — V II. razredu naj bi imeli bukve, in naj bi jemali bolj lahke reči iz nje. V III. razredu še bolj popolnoma. V IV. razredu pa naj vso sploh ponavljajo, in učitelj naj kaj prideva iz Janežičeve slovnice itd. Da se pa slovniski poduk dopolnuje, je pa potreba dalje tudi, da učitelj, in kjer jih je več, da vzajemno popravljajo pomote, ter tako likajo in čistijo mili jezik slovenski.

Stari in mladi Slovenec.

Trizma.

O. Trizna, trizni f. certamen, stadium, praemium certaminis, trizno n. lucta, - nište locus, - novati, - žinikū pugnator; nobis thema videtur esse tr, cf. trêti.

S. Iz trêti, trã, treši terere, nsl. otrei abstergere, trača handtuch, trica, terica, terilja brechlerin, otre f. pl. der beim heheln herabfallende flachs, trica cippus, malleus stuparius (breche), polj. tarka raspel; tren pot, natrv semita in montibus, utor, otor, zator (ti si moj zator); rus. tornikū via trita, cf. scr. tar-una gr. lat. *τερο*-tero, ahd. pišete drãjan tornare; ali ni drajna od tod, kar terišče ali triznište locus certaminis?

O. Torünati-naja-naješi se je že stsl. pugnare, torinikū menda cursor; cf. fz. tournoyer.

Trügü.

O. Trügovati-trüžiti, trügoviči, trüžiči, trügovina ima tudi novoslovenščina.

S. Pa je stsl. p. trügarī, - govinikū, - žaninū, - žinikū mercator, - govište, - žište - žinica forum, emporium; - žistvo celebritas, - stvovati publica celebritate feriari.

Trãdũ — trãtũ.

O. Trãdũ je a) morbus quidam, dysenteria, - dovitũvatũ aegrotus; b) kar serb. trud boletus igniarius. Trãtũ pa je a) crabro, progenies apum, nhd. drohne; b) custodia, agmen. Trãtij m. spado (hummel).

S. Nsl. trôd kolik, mazilo za trudne vude, žile. Jarnik piše po nar. pesmi: Voda je trodovitna, — Vince pa trôd mori; trot ali menda trod je zunderschwamm, art holzschwamm; trôt pa je brutbiene, parasit.

Tunī.

O. Tunī adj. qui gratis datur, za tune; - ĩba f., - bizina donum, tunje adv., - nima gratis cf. ostunī frustra, temere; rad. videtur esse tu scr. sthu gr. *στυ*.

S. Zastonj nsl., quod psl. esset za sũ tunje; stunj, za - zad - obstonj, za obstonj, zobstonj; hrov. stunje.

Tũkũ.

O. Comparatio, uti conicimus; cf. tũcĩnũ - nikũ, teklũ similis, aequalis, kar i tũkũmũ - minũ adj. (tokma i netokma

par impar); tüknaŕi figere, pungere, pulsare; tük respondere videtur germ. stechen, stecken; tüküma - mo - mŕ, tŕčija adv. solum, -kümiti equiparare, -mina parilitas, -meži-žije pactum; tyč - tŕčika punctum, - činiti - njavati - se, - čino pari modo.

S. Tičati nsl. haerere, tik nebes, stakniti herabnehmen, vsako reč stakne; natŕč fisolenstock, potak fusum filo plenum; is-vitekniti oči ausstechen, taklja, trklja pedamen-tum; hrov. takmen-ik aequalis, takati se ludere par impar itd.

Prirodoznanstvo ali fizika v ljudski šoli.

(Dalje.)

Učitelj. Opazujte na tanko kredo in druga kamna! Akoravno so te stvari med sabo prav različne, so pa vendar v tem enake, da je vsaka skoz in skoz enakošna. Ako odkerhnem od krede ali od premoga košček, imam v tem koščeku ravno tisto kredo in ravno tisti premog, kakor popred, samo, da je kos manji. Ali vidimo na kaki teh stvari kaki del, ki bi bil od drugih bitno različen?

Učenec. Ne. Naj drobnejši prah krede je ravno tako kredo, kakor velik kos krede.

Učitelj. Povejte več takih stvari, ki so enakošne stvarine, in na katerih se ne razločijo posebni deli za posebne namene!

Učenec. Take stvari so n. pr.: peščenjak, žeplo, premog, ilovica, glina i. t. d.

Učitelj. Dobro! Kako pa smo imenovali take stvari, sej smo že mnogo o njih brali in govorili?

Učenec. Take stvari so rudnine.

Učitelj. Vidiš, ljubi moj, tudi z rudninami se peča prirodoznanstvo, in ta vednost imenuje se rudninoslovje ali mineralogija.

Učenec. Ali je drevo živa ali mrtva stvar?

Učitelj. Preden ti to odgovorim, mi moraš popred še kaj drugega odgovoriti. Primerjaj kamen z drevesom! Ali nima drevo posebnih del, ki imajo posebne podobe pa tudi posebni namen? Poreži mlademu drevescu korenine ali lubje, in videl boš, da bode kmalu usahnilo. Če ti pokažem malo skorjico ali jevér od kakega drevesa, ali mi že moreš povedati, kakšno je celo drevo, od kterege so ti deli?

Učenec. Tega bi ne vedel.

Učitelj. Ali si že majil z verbnih vej piščalke? Kaj je bilo pod vejino kožo?

Učenec. Nekaka mokrota ali sok.

Učitelj. Ako drevo ali kako drugo rastlino znotrej prav pazljivo ogledujemo, vidimo, da se v notranjem gibajo sokóvi gori in doli, da se tekočine iz njih izparijo, ali pa, da jih oni jemljejo v sé. Zapomni si: Stvari, ki imajo dele posebnih podob za posebne namene, ki se pa svojevóljno od zunaj gibati ne morejo, imenujemo rastline; vednost pa, ki se pečá z rastlinami, imenuje se rastlinoslovje ali botanika, in je tudi velik del prirodopisja.

Učenec. Ali se živali tudi štejejo k rastlinam?

Učitelj. Po tem, da imajo rastline življenje v sebi, se štejejo se vé da, kakor živali, k živim stvarém; toda živali se razločujejo od rásplin po tem, da se morejo svojevóljno gibati, da morejo ne le spremeniti lego in mesto svojih posamesnih delov, ampak tudi same premikati se iz enega mesta na drugo. Zapomni si: Stvari, ki imajo dele posebnih podob za posebna opravila, in ki se morejo po svoji volji gibati, imenujejo se živali. Znanost pa, ki se s tem pečá, je živaloslovje ali zoologija.

Rastline in živali imajo tedaj dele posebnih podob za posebna pravila, in ti deli imenujejo se organi. Skupno delavnost vseh organov pri rastlinah in živalih imenujemo življenje. Rastline in živali so po teh znamenjih žive stvari. Primerjajte rastlinsko in živalsko življenje! V čem je rastlinsko življenje podobno živalskemu življenju, v čem pa ne?

Zakaj so rudnine nežive stvari? Primerjajte rudnine z rastlinami!

(Dalje prih.)

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

V. Dravo-savsko pogorje.

Dravo-savsko pogorje so gore, ki so na sredi med Dravo in Savo, in delajo, razve Pake in Hudine, razvodje med njima, in se razprostirajo od gore sv. Urše do Maceljna, tedaj od koroške do hrvatske meje, več menj v ravni čerti od severozahoda proti jugovzhodu, na severni strani Pohorju nasproti

segajo do mislinske doline, od sv. Lenarta pod Turjakom do Konjic se dotikajo Pohorja, od Konjic do Haloz pa segajo do dravinske doline. Na južni strani se dravo-savsko pogorje derži tolstega verha v savinskih planinah. Za mejo med dravskim pogorjem in savinskimi planinami se lahko postavi cesta, ki gre iz Šoštajna v Černo na Koroško. Od Šoštajna naprej loči dravo-savsko pogorje od savinskih planin šaleška dolina in cesta, ki vodi od Šoštajna krez Velenje v Vojnik. Odtod so na južni strani celjske gore, dravo-savsko pogorje postaja vedno ože in pri predoru železniškem Lipoglava 1 JZ. od Poličan je naj ože.

Začnimo z goro sv. Urše! Naj veči kos te gore je na Koroškem, imé pa ima od romarske cerkve sv. Uršuli posvečeni, podžupe stariterške, kamor se vsako leto na sv. Jakoba dan veliko ljudstva shaja.

Od te gore deržé tri panoge na vzhod, severovzhod in jug. Južna panoga dela most do Javorja, ki je dolga gora že v ravni čerti savo-dravskega pogorja na južni strani Suhodolnice.

Na Javorji proti jugovzhodu se priklepa v isti čerti dravo-savskega pogorja Razbor.

Soravno z imenovanim pogorjem od Javorja gre celó blizo drugo pogorje od tolstega verha, kraj potoka Belune, ki zmez teče in mimo Deržmirja pred Šoštanjem v Pako priteka. Čez to pogorje gre cesta od Šoštanja v Černo, prelaz ti cesti je sv. Vid na deželni meji, vzhodni poprečni verhi tega pogorja se že iztekajo v saleško dolino, na severni strani pa se znižujejo večidel polagoma v mislinsko dolino in v njene stranske doline v suhodolsko in jeninsko dolino.

Vzhodno od Pake na dalje v ravni čerti dravo-savskega podgorja je sv. Jošt 2 $\frac{1}{2}$ ure SSZ. od Celja. Nagli propadi, sterme pečine, goli ali pičlo obraščeni verhi značijo to gorovje. Na severno stran prehaja tu dravo-savsko pogorje v Pohorje, na južno stran se zniža proti šaleški dolini. Obraz tega kraja je divji in kakor pravijo romantičen. Tak isti značaj še ima Stenica 1 uro ZSZ. od Konjic, ki dravo-savsko pogorje nadaljuje. S hribi Golek, sv. Križ in Stranice se tukaj Pohorje dotika Stenice, na južni strani segajo stene po verhu večjidel gole, spodej pa slabo obraščene blizo do Nove cerkve. Potniki imenujejo mimo solčavskih planin to stran od Nove

cerkve do Vitanja južno-štirsko Švico. Ravna čerta dravo-savskega pogorja do sem znaša 5 milj.

Dravo-savsko pogorje potem nadaljuje konjiška gora od Frankolovega do konjiške vasi; med njo in Stenico teče Tesnica in vodi velika cesta iz Celja v Maribor, na severni strani se dotika Stranic, na vzhodni izrastkov konjiške planine. Konjiška gora se končava med Dravino in Žičnico, unkraj Žičnice, tedaj na vzhodni strani so suhodolski in loški hribi, na Slemenu pa sledi v ravni čerti Videž in Lipoglava, Lipoglavo nadaljuje Dolga gora in Gabernik, Ljubična pa se razprostira na severno stran proti Poličanom.

Vzhodno od Bele, pritoka dravinskega od Gabernika in od velike ceste v Rogatec se začnija Boč, večidel obraščen, le na verhu od južne strani kviško stermijo gole pečine. Od daleč je Boč videti kot kopa, v istem skupku na vzhodni strani je Plesivec; hriba Lovnik in Zončaj prevajata v rogaško goro.

Rogaška ali donaska gora je $\frac{3}{4}$ na SSV. od Rogatca; imé Rogatec prihaja berž ko ne od besede rog*), z rogom namreč se lahko primerja stranski zahodni obraz te gore, donaska gora se pa imenuje od cerkvice sv. Donata. Od rogaške gore se vidi čez vse spodnje štirsko, in gore gornjega štirskega do Snežnika v Avstrijskem, čez veliki kos Ogerskega in Hervaškega do Turškega, čez severni del Kranjskega in nekatere koroške gore.

Konečno še imamo v dravo-savskem pogorju Maceljna, med Maceljnom in Rogaško goro teče Rogatnica; razprostira se pa Macelj na severo-vzhodno stran v haloške gorice, na južno stran pa se znižuje Njivica do Sotle in do terga Rogatca.

Od južne strani se vidi na primernem kraju vse dravo-savsko pogorje. — Ravna čerta od konjiške gore do Maceljna t. j. do ceste iz Ptuja v Varaždin znaša 7 milj. (Dalje prih.)

Otroški vertec.

Sladkosnednosti strašni nasledek.

(Poslovenjeno.)

Kmet je imel dvoje otrok, dečka in deklico. Mnogokrat ju je spominjal, naj nikoli ne pokušata kake reči, ktere ne poznata; sploh pa jima je še zabranjeval gerdo sladkosned-

*) Rožna dolina, nemško: „Rosenthal“ na Koroškem in planinski verhovi, ki jo opasujejo, so res pravi rogovi. Pis.

nost, ker le-ta je že marsikoga v naj večjo nesrečo pripravila. Véstno vboga Micika svarilne besede svojega očeta, in vživa edino le to, kar doma dobiva; toda bratec, Matiček, je ves drugačen. Vsi očetovi poduki, opomini in svarila bile so mu besede, ktere je vzel veter. Če je le mogel kje kaj boljšega doseči, je havtnil in pojedel; tudi vsaki sold, ki ga je kje zvértil, šel je gotovo k branjevcu ali v štacuno za sladkarije. Matiček je bil sladkosnednež, da mu ga ni bilo enakega, in gerda strast napravila je marsikaki prepír v hiši.

Bilo je poletni čas. Muh se je bilo zaplodilo polne rôje, torej oče nekega dne po južini vsujejo hudega strupa v cukreno vodo, ter postavijo posodico na mizo, da bi s tem preganjali nadležne živali. Povedali so pa to tudi otrokoma in ju svarili, da naj se varujeta, da kdo od te vode kaj ne okusi, ker je ta pijača strupena.

Popoldán so bili oče namenjeni na polje. Matiček že komaj pričakuje, da bi oče odšli, zakaj že zdavnej ni bil dobil nič sladkega pod zobe. Danes — si misli — se hočem zopet splaćati. Za očetove besede in svarila malemu nevbogljivemu porednežu še mar ni. Še celó jezika sam pri sebi, in pravi: „Oče mi pa vender ne privošćijo nobenega dobrega grizljjeja. Pa že vem, kaj bom storil; spil bom posladkano vodo in natočil v skledico zopet navadne vode.“ Da — celó veselil se je že naprej, kako bo očeta s tem dobro splaćal. In res, komaj oče dobro odidejo, in ko gre tudi Micika po opravlilih na vert, že je Matiček pri posladkani vodi, in v malih duških vso izpije! — Ali kmali se pokaže strahoviti nasledek njegove sladkosnednosti. Prićenja mu slabo prihajati, tamno se mu dela pred očmi, in po vsem životu se trese. Vedno hujše mu prihaja. Grozovite bolećine ga vijó po trebuhu, kteri že oteka. Kar pa je bilo pri vsem tem naj hujšega, bilo je to, ker si nevbogljivi sladkosnedež tega nikomur povedati upal ni. Ves preplašen se plazi na hlev, se zarine pod seno in ondi kmali tudi med strašnimi bolećinami in brez vse pomoći — umerje!

Ko oče pridejo pod noć domu in vidijo na mizi spraznjeno skledico, se neizrečeno vstrašijo. Na ves glas klićejo Matička, ali ni ga nikjer. Vse kote po hiši pretaknejo, pa zastonj. Ko pa gre hlapec na hlev za konje po kermo — oj groza in

strah! najde ondi pod senom — Matička mertvega in strašno spremenjenega v obrazu!

Leta in leta je jokala dobra Micika po svojem nesrečnem bratu; tudi očetu so priigrale velikokrat solzice v oči, kedar je kdo Matička spomnil.

Otroci! ogibajte se vseh sladkarij, kajti one pokvarijo mladini zobe in želodec, — bolni želodec pa je bil že marsikomu kriv, da je mogel prezgodaj iti pod travo, to je, da je pred časom umerl.

Rodoljub Podratitovski.

Ogled po šolskem svetu.

Iz Černomlja. 5. maja je imelo okrajno učiteljsko društvo svoj drugi zbor.*) Pervosednik nagovori pričujoče nekako tako-le: Častiti zbor! Dragi tovarši! Prav zelo me veseli, da ste se zopet danes vkljub slabega vremena vendar tako obilno zbrali. To je očitno znamenje, da ste v resnici za šolstvo vneti, torej imam tudi veliko upanja, da bode naše mlado društvo bolje napredovalo, kot sem se nadjal. Zborujmo le prav pogostoma, in govorimo možato; kajti naši pogovori ne bodo ostali med temi štirimi stenami, ampak zvedeli jih bodo naši predstojniki, naši tovarši doma in drugod. Naši pogovori bodo naj boljše spričalo naših zmožnosti; jenjalo bode vse hlinjenje, svetu bo vse očito, in tako je tudi prav; torej rečem še enkrat: Bodimo možje, in vestno obdelujmo polje, na katerem smo začeli delo. Kar pa tukaj sklenemo, moramo tudi v resnici izveršiti, da nam ne bo mogel nihče očitati ali reči, da se shajamo le za kratek čas; pokažimo svetu, da je naše početje resno, in to nam bode v čast. Toliko bolj se moramo pa potruditi, da bode naše društvo sad obrodilo, ker ga tudi vsi izobraženi upajo in pričakujejo. To nam priča toliko število podpornih udov. Delajmo duševno, drugi nas bodo materijalno podpirali, in tako bomo z združenimi močmi napredovali; naše geslo naj bode tedaj „napredek“! — Potem prebere zapisnikar imena društvenikov, spominsko knjigo, v katero se je namreč zapisalo, kako se je društvo osnovalo, vstanovniki društva in naša prva pravila, zapisnik prvega zbora, dospejoča pisma (pri branji pisma precastitega g. prošta in deželnega šolskega nadzornika Ant. Jarca, ki je tudi kot vstanovnik k društvu pristopil, slišali so se glasovi: „slava“!), povedal je, da nam je sl. vodstvo tukajšnje glavne šole prepustilo 30 gl. od tistih 60 gl., ki jih je iz Pflügelnove zapuščine za šolsko knjižnico dobilo, in naposled je odločil, kaj je potrebno za sklepe, da bodo veljavni, ako se bode kaj nasvetovalo.

Potem je prišlo na dnevni red vprašanje: „Kaj je vzrok, da kmetijstvo tako slabo napreduje? Kako bi se temu kaj pomagalo, in kaj naj stori posebno šola v tem oziru“?

*) Drugi zbor bi bil imel biti 28. aprila, kakor je bil že „Tovarš“ naznanil, toda zavoljo silno slabega vremena se je moral odložiti. Pis.

G. P. Borštnik našteva te-le vzroke: Da kmetijstvo ni napredovalo, bili so naj veči vzrok grajščaki. Kmet ni bil samosvojen in prost, ampak pod grajščinskim jarmom; on je le živoraril, in je mislil bolj na svobodo, nego na izobraževanje. Grajščaki pa tudi niso gledali na omiko kmeta, in so si mislili: kolikor bolj neveden je kmet, toliko laže ga je imeti v pokorščini; da so bili le njegovi hrami in kleti polni, pa je bilo dobro, torej so jim le desetino, tlako itd. nakladali, na njihove revščine in na poduk pa niso gledali, in kako kmet svoje njivice doma obdeluje, še prašali niso. Gotovo so jih tudi po tlačansko obdelovali, kakor so se navadili na grajskih njivah. Šol je bilo kaj malo, tam pa, kjer je bila, niso se otroci v šolo silili, in še tisti, ki so jo obiskovali, terpinčili so se naj bolj le z nemščino, in ko so izostali, marsikteri še slovenskega brati niso znali, nemščine se pa tudi niso nič naučili, o kmetijstvu se pa ni ne besedica slišala, kar je vendar le poglavitna reč za kmeta. Ko je kmet leta 1848. dobil večje pravice in svobodo, jel je tudi laže dihati; tū in tam je kaki gospodar svoje polje skerbnejše obdeloval, ker je vedel, da bo to njegovo, kar bo pridelal. Vendar se je kmetijstvo posebno v naših krajih sploh malo boljšalo, ker se kmetje še zmirom starega kopita derže, in še zmirom godejo: „Kakor moj ota, tako jaz; on je živel, bom tudi jaz; za mano naj pa bo, kakor hoče“. Gredo na delo, kakor so na tlako hodili, še le, ko že solnce pripeka, da potem sami in živina omaguje. Da kmetijstvo še vedno zaostaja, krive so tudi marsiktere šole, ker se še dandanašnje premalo v njih podučuje o umnem kmetovanji. Kmet pozná premalo naravo in njene obstojne dele, in za to ne more zdatno kmetovati, živino rediti, drevja saditi i. t. d. Poglejmo n. pr., kako ravná z gnojem, ki je poglavitna reč pri kmetovanji; nima pripravnega gnojišča, in že v hlevu ne ravná prav ž njim; tū je samo lajno (živinsko blato), tam sama stelja; po tem ga iz hleva zmeče po vsem dvorišču, da ga solnce suši in kapnica père, kokoši razkopavajo, živina po njem gazi, da ne more vreti itd., zvozi ga na njive v male kupe, in ga še dolgo pred oranjem raztresenega na solncu sušiti pušti, tako da nazadnje samo steljo podorje, pa še ta je prazna, ker je že vsa rodovitnost iz nje zginila. Poglejmo nadalje živinorejo! Kmet ne gleda veliko na to, da bi redil živino dobrega plemena, ne pozná znamenj dobre molzne krave, ne vé umno rediti telet itd.; kjer je pa slaba živina, je tudi slaba kmetija; koliko nam pa daje živina dobička, ne bom našteval. Poglejmo, kako jo kermi: polaga ji celo kermo, da jo živina skorej polovico pod noge spravi. Ako bi jo rezal in verh tega še paril, lahko bi še enkrat toliko živine redil in bi bila vsa lepo rejena, imel bi tedaj več blaga in več gnoja. Kako jo tudi mori s slabimi hlevi, je vsakemu znano. Sadjereja je jako na nizki stopnji, dobrega žlahtnega sadja nimamo skoraj nič; češpljevo drevo se še tū pa tam vidi, pa le tako, ki samo od sebe zraste, žlahtnejšega iz košic ne zrejajo. Vinogradi se še precej dobro obdelujejo, pomanjkuje pa dobrih žlahtnih tert, zatagadelj ni tudi naše vino tako dobro, kakor po drugih krajih, kjer je ravno taka gorkota in ravno to podnebje. Kmetu tudi manjka pripravnega orodja, kakor plugov, bran i. t. d. Z navadnim

plugom se zemlja premalo preorjejo, in jo po tem takem premalo ro-doviti. Nekteri bi si še omislil kako boljše orodje, pa ni spo-sobnega rokodelca, da bi znal to ali ono popraviti, če se kaj potare. Kmetijstvo zaderžujejo tudi slabe navade, te so n. pr. vedne gostarije. Na piriš ali ženitvanjih se gostijo po celi teden. Koliko se tukaj po nepotrebnem potrafi mesa, vina, slanine, moke, denarja itd.! Komaj otrok na svet pride, morajo že zopet zavoljo njega gostarije biti. Ako kdaj prešiča zakolje, ga precej polovico prvi večer domači in sosedje spravijo pod streho svojega života; spomladi in čez leto pa v marsikteri hiši jedó nezabeljeno in še celó nestano. Po dolgih gosta-rijah tudi rada glava boli, želodec je pokvarjen, in vse truplo je za delo nekaj dni nepripravno; tedaj se z gostarijami premoženje, zdravje in zlati čas krati. — Slaba navada je, da se kmetje vedno in za vsako malenkost tožujejo. Vedne tožbe stanejo pa denar, jemljejo veliko drazega časa in delajo rapertije in sovraštvo. Slaba navada je, da se težaki ali najemniki predrago plačujejo in preveč gostijo. Ako se to preračuni, vzamejo delavci skorej tri četertine čistega dohodka. Kako bo kmet po tem takem sam živel in še plačeval toliko davkov, s kterimi je naša dežela preobložena? Slednjič ovira pa tudi to nekoliko kmetijstvo, ker si v premajhine košičike zemljišča razdelujejo, tako da je meja pri meji; to vzrokuje zopet prepire in tožbe.

Kdo bi pa temu lahko nekoliko pomagal? Naj ložje pomaga vlada. Ona naj bi zapovedala, da se mora kolikor toliko v vsaki ljudski šoli o umnem kmetovanji podučevati, in da bi se tudi šole vstanovile, v kterih bi se odraščena mladost in mladi gospodarji ob zimskih večerih o kmetijstvu podučevali. Vsaki fari naj bi se postavil župan ali svet, kteri bi imel pravico, male tožbe in druge prepire med sosedi poravna-vati. Soseske naj bi poslale več mladenčev rokodelstva učiti, da bi imele domá rokodelce, ki bi umeli pripravnišega kmetijskega orodja izdelovati in popravljati. Duhovščina naj bi večkrat svarila zaradi slabih navad, ker se tû ne zgublja samo časno premoženje, ampak tudi dušni blagor. Duhovni pastirji bi v tem oziru lahko storili, ker ima kmet do njih veliko zaupanja. Ljudska šola naj bi pri vsaki priliki učence o kmetijstvu podučevala, naj bi se jim narava razkla-dala itd., kar se prav lahko godi tudi po moralčni poti, in naj posebno tudi že imenovane slabe navade v otročjih sercih zatira; nekaj semena bo gotovo na dobro zemljo padlo in sad obrodilo. Tako, dragi bratje in častiti gospodje, bomo združeni koristili domovini in narodu.

(Dalje prih.)

Iz Poloma na Kočevskem. Dolgo ti že nisem pisal, ljubi „Tovars“; vzroka temu pa ne išči v moji vnemarnosti; nemila mi nez-goda, koja je mnogim čitateljem tvojim znana, mi je v mojo žalost zabranovala, da mi ni bilo mogoče se s tabo pomenkovati, mili „Tov.“! Pa hvala Bogu! da se ti morem zopet pridružiti, kot se družim prijatelj s prijateljem. Sedaj, ko mi je ljubi Bog zopet zdravje dodedil, ti bodem večkrat kaj iz Kočevja sporočal, posebno, ker od tod le malo-kdaj kak dopis prinesesh; to pa le, če ti je drago.*)

*) Za vsako dobro zernice vam bode „Tov.“ hvaležen.

Šola se je prestrojila, a učitelji še vedno tožijo in pojejo svojo pesem: Misérere! Slišimo pa in to v veliko naše veselje, da, kakor hitro se v Ljubljani znide deželni zbor, reši naj pred šolske stvari. Bog daj, da bi bilo to res, in da bi se v našem dež. zboru sklenilo kaj v prid domačega šolstva in učiteljstva. Nadopolni pričakujemo torej slov. učitelji prihodnjega dež. zbora v Ljubljani, ter trdno upamo, da nas ne pozabi, in da bodo možje, ki bodo o tem imeli veljavno besedo, možato za nas govorili. Z Bogom! Ivan Zarnik.

Iz Idrije. (Učiteljski posvėti.) Pri nas nadaljujemo svoje skupne posvète. Med tem časom, odkar ti, ljubi „Tov.“, nisem pisal, smo imeli 4 skupščine. V 2 smo se pomenkovali le v naših domačih zadevah; v drugih 2 smo se pa pogovarjali o lepopisji. Naj prvo smo ponavljali pravila, na ktera naj se ozira pri lepopisnem poduku; potem smo pretresovali učilne pripomočke, in na zadnje smo določevali in sklepali o enakih oblikah posamnih čerk, velike in male latinske in nemške abecede. Opombe, na ktere je pri lepopisnem poduku treba gledati, so sicer slehernemu učitelju več ali manj znane; vendar ne bo odveč, če tukaj navedem to, kar smo pri nas o tem nauku omenjali in nasvetovali.

Pisanje, lepopisje in hitropisje je vsakdanjemu človeku neogibno potrebno. Za tega del so šole, v katerih ima mladina priložnost, da se vadi in uri tudi v tem nauku.

Učitelj ima pa važno nalogo, da otroka po naj krajšem in naj boljšem potu pripelje do tega namena. Da on to svojo nalogo vestno in dobro reši, mora skerbno premišljevati učilo lepopisnega nauka.

Preden mladega učenca podučuješ v pisanji, razumljivo mu razlagaj pomen in korist tega nauka, in navdaj mu s prijazno besedo veselja do te lepe znanosti. Po tem mu pa povej, kako naj pri pisanji sedi, kako naj derži roko, pero in papir. Sedi naj otrok ravno; le malo se sme pred se pripogniti, a nikdar pa naj persi na klop ali mizo ne naslanja. Noge naj postavlja ravno na tla; nog križem nad kolena devati ali v klop vpirati naj se učencu nikdar ne dovoljuje, ker tako in enako napačno sedenje škoduje zdravju. Roki naj od komolca na mizi ležite; desna roka pa naj bode le na robu mize podperta in le mazinec in perstanec naj se naslanjajta na mizo, sicer se pa desnica mize ne sme dotikovati; ako se desnico drugače derži, postane težka in okorna. Pri levici mora skoraj ves laket na mizi ležati, da papir derži. Kako se peró pervikrat v roko prime in potem držati vadi, je treba naj bolj paziti; kajti po tem se ravna gibénost roke in urnost v pisanji in še celó vrednost vsega pisanja. Pri pisarjih se vidi, da učenci peró prijemljejo s prvimi tremi persti, da ne sloni nad nohtom srednikovim, kar je menda naj boljše, ali pa ga derže s palcem in kazalcem tako, da se na srednik naslanja.

Poglavitna reč pri deržanji peresa je, da so prvi trije persti stegnjeni, ker se le tako peró in roka prosta in lahko giblje in po papirju ročno pomikuje. Če se pa peró derži le z dvema perstoma in če se tedaj na tretjega naslanja, lože se kazalec v členih skerči in roko ima peró manj v svoji oblasti, kar pa urno gibanje močno ovira.

Da se pa otroci ne navadijo te napake, učé naj se s pervega, però le s palcem in srednikom deržati in potem, ko so morda kako čerto tako naredili, però še s stegnjenim kazalcem poprimejo. To je zelo važno, in kedar se otroci pervikrat pisati učé, naj se skerbno na to gleda; kajti „stara navada je železna srajca“ in zgodnja napaka se težko posneje odpravi. Na dalje je treba gledati, kako naj papir ali pisni zvezek leži na mizi ali klopi. Papirjeva lega naj bo ravna, t. j. s klopinih ali mizinih robom vstric. Čeravno se te lege poredkoma strogo deržimo, vendar je tako koristna, da naj bi se sploh po tem ravnalo. Pervič se le pri tej legi lahko ravno piše; kajti ta lega je zmeraj bolj stanovitna, kakor druge poprečne lege. Če je pa papir pošev na mizi, nagnuje se ta lega pri daljnem pisanji vedno bolj in bolj, in po tem pride, da otroci pišejo sedaj navzgor, sedaj navzdol, ali — kakor po otročje rekó — „v nebesa in v pekel“.

Ravno tako se pri različni papirjevi legi menjava tudi pisna lega, t. j. nastane neenaka lega med posamuimi čerkami. To je tedaj pri pisanji pomniti o sedenji, deržanji peresa, roke in papirja.

Preden nadaljujem, kako naj se učí pisati, naj omenim še dvoje učilnih pripomočkov za lepopisne vaje: pisnih zvezkov in pokladkov s polegimi čertami. Z drugimi učilnimi pripomočki nas tergovci že preskerbé, da moremo biti zadovoljni; le gledé zadnjih, zlasti pa gledé pisnih zvezkov bi moralo boljše biti.

Naši navadni pisni zvezki so sicer res dober kup; imajo pa več napak: papir je naj več pretanek in simtertje tudi tak, ki premaka. Na pretanki papir se na drugi strani nikakor ne more čedno pisati; naj manj pa tega ne morejo storiti pervenci, ki zeló na papir pritiskajo. Nadalje je načertanje napačno, ker nadzgornje, vmesne in spodnje čerte in podčertne dolgosti so redkoma v pravi razmeri, in verh tega je načertanje zeló predebelo, kar zeló kazí pravo lepopisje. Tudi je za vse razrede odločeno enako načertanje. Naj bolj se pa spodtikujem nad zavitki z njihovimi podobami. Ti zavitki so včasí iz tiskanega papirja, na ktere učence še svojega imena začerkati ne more. Podobe na zavitkih pa so naj več otroku, in tudi zvedenemu odrasčenemu nerazumljive, ker so navadno ali slabe, ali pa predstavljajo nenavadne, malenkostne in otroškemu umu neprimerne stvari. Ali bi ne bilo pametnejše, da bi se na zavitke risale proste, navadne pa važne slike iz navadnega življenja, prikazni iz narave, prirodoslovja, zgodovine ali pa orodja rokodeljska, obrtniška, kmetijska in sploh znamite, otroškim zmožnostim primerne reči. Ako bi se zraven kratko pristavilo, kaj podoba predstavlja, bili bi taki zvezki za kazavni nauk prav na pravem mestu.

Ako bi bili taki zvezki za več razredov razversteni in za vsak razred po številkah, bili bi res lep učilen pripomoček. Učenci bi dobivali z vsakim kupljenim zvezkom novo podobo, učitelj bi jo jim razložil, — ker vsi učenci iz tega razreda bi imeli isto podobo — in pridobili bi se po tej lahki poti lepo zalogo praktičnih znanosti. Zeleti bi bilo tedaj, da bi se kak zvedenec ali kako društvo (n. pr.

učiteljsko društvo za Kranjsko) te stvari poprijelo in s kakim domačim tiskarjem se posvetovalo in pogodilo, da bi se pisni zveski v omenjenem smislu na svetlo spravili. Če bodo ti zvezki draži od sedanjih, bodo pa tolikanj več vrednosti in koristi.*)

Iz Gorenškega. Razgovore učiteljskega društva v Černomlji prebiraje, veseli me, ko vidim, da so zbrani učitelji naštevajli veliko veljavnih vzrokov zarad zanikernega šolskega obiskovanja; ob enem sem pa tudi premišljeval, kako je, da toliko učiteljev ne dobí več in bolj tehtnih vzrokov. Da bi jih še veliko lahko dobili, se ne dvomi, da pa niso omenjali glavnega vzroka, se skoro čudim. Sej vendar vsaki Slovenec, ako skerbí za splošni ljudski blagor, kar bi moral vsaki učitelj predobro vedeti, da ljudske šole na Kranjskem tako dolgo ne bodo dobro obiskovane, dokler ne bodo pisarnice slovenske. Pri nas pa so tisti naj več zanikernega obiskovanja krivi, kateri mislijo, da se jim z novimi šolskimi postavami godí prevelika krivica, ako ravno duhovnom dajejo, kar se njim spodobi, in učiteljem to svoje.

Slovnico za pervence sem dobro pregledal, in mislim, da v pravih rokah mora v vsaki šoli zadostovati, ako se pomisli, da je slovníčni namen, da se otroci pravielnega pisanja navadijo, ne pa, da bi med letom in pri očitnih skušnjah mlatili pravila. Učenci naj pogosto spisujejo, in učitelj naj po slovníčnih pravilih popravlja, in videlo se bode, da šola svoj namen doseže, ako učitelj stori svojo dolžnost.

Učitelji našega okraja smo veseli zvoljenega in za zvolitev priporočnega šolskega svetovalstva. Nadjamo se, da bodo ljudske šole, — posebno sedanje glavne — prestrojene, da ne bodo mučilnice, ampak učilnice. Ob kratkem kaj drugega.

Iz Ljubljane. Tečaji izobraževanje nadaljujoči za ljudske učitelje se bodo začeli že letošnje šolske praznike, in sicer za kranjske učitelje v Ljubljani na učiteljskem izobraževališči. Ministerski ukaz 6. aprila t. l. s št. 3169 določuje 1), da bodo nadaljujoči tečaji vsako leto ob jesenskih šolskih praznikih, in bodo trajali 4 — 8 tednov; 2) učili se bodo vsi tisti nauki, kateri se učé v učiteljskem izobraževališči, prva leta naj se vendar ozira naj več le na rečne nauke v ljudski šoli; 3) okrajni šolski nadzorniki naj deželni šolski gosposki imenujejo vse tiste učitelje, kateri naj bi se vdeleževali nadaljujočih tečajev; 4) deželna šolska gosposka določi, koliko učiteljev se bode vdeleževalo teh tečajev in pri katerem izobraževališču se bodo učili; 5) v te tečaje se navadno ne sme poklicati več nego 20 učiteljev za ravno tisti tečaj ali skupek napredovanjskih nauk; 6) kaj in kako se bode učilo v tej šoli določi vzajemno z učitelji na izobraževališču deželna šolska gosposka; 7) učitelji, ktere deželna šolska gosposka določi, da učé v teh tečajih, dobé za to primerno nagrado; 8) učitelji, kateri morajo priti v to šolo, dobé denar za pot in navprečni denar za hrano; 9) zraven teh učiteljev, ki morajo iti v

*) Zveske s podobami o rečnem nauku že imamo. Prodaja jih založnik Ign. Fuchs v Pragi. V Ljubljani pa so tudi že prestavljena češka imena na slovensko. Prodaja jih g. Giontini. Glej današnji „Kazavec“. Vredn.

te tečaje, tudi vsaki drugi učitelj more povoljno vdeleževati se kot poslušalec nadaljujočega tečaja, kolikor se to more zgoditi brez škode tistim učiteljem, ki so dolžni udeleževati se tega tečaja; 10) konec nadaljujočega tečaja dobi vsaki vdeleževalec poterdilo, da se je vdeleževal tega tečaja; 11) zraven nadaljujočih tečajev v šolskih praznikih more deželna šolska gosposka za mestne učitelje napraviti take tudi med šolskim letom.

— Ukaz ministerstva za bogočastje in uk 14. marca t. l. s št. 2370 določuje spraševanja pri sprejemanji učencev v spodnje razrede srednjih šol, in pravi, da z začetkom šolskega leta 1870. učenci, ki se zglašajo za prvi razred srednje šole (gimnazije, realne gimn., ali realke) ne potrebujejo spričala ljudske šole, samo, da opravijo sprejemno spraševanje. Sploh se sliši, da je ta ukaz ljudske učitelje zelo osupnil. Tudi „Zg. Danica“ piše (v 20. l. t. l.) o tem tako-le: „Čudili smo se ukazu prejšnjega ministra Stremajarja, po katerem spričbe iz nižih šol nimajo nič več veljati pri sprejemanji njih učencev v srednje: češ, profesorji iz srednjih šol gimnazijalnih in realnih naj v prihodnje izprašujejo novince in poterjujejo. Je li mogoče, smo si mislili! Tolikanj se v sedanjih dobi govori, da se povzdigujejo učitelji v nižih šolah; ali s tem razglasom, če se res spolni, je njihova veljava skor ob tla. Kaj so potem učitelji družega kot tepeni „inštruktorji“, ako njih spričala nimajo javne veljave. „Inštruktor“ si voli lahko učence, ki jih spet pusti, kedar se mu zdi; a učitelj jih mora podučevati, če so še toliki paglavci! Svojim lastnim očem skoraj nismo verjeli. Učiteljev, ki dečke poznajo skozi in skozi, sodba nima veljati; iz srednjih šol profesorji pa, dostikrat popolnoma tuji, naj v 2—2 urah presodijo, kateri se naj poterdijo, kateri pa zveržejo. — Neka mala preskušnja se godi tudi že zdaj, ki je bila potrebna, dokler se jih je preveč oglašalo na srednje šole in se vsi sprejeti niso mogli. Skušnja pri tej priliki kaže, da se vzlasti kmečki učenci mimo mestnih ali bolj imenitnih slabše obnesó, ker le - uni o šolskih počitnicah mnogo pozabijo, le-ti pa se v ta namen večkrat posebej podučujejo; v nekaj tednih pa jih kmečki, ki so sploh dobre glave in marljivi, dohitijo in mnogokrat tudi prekosijo. Ali se po tem takem ni bati, da se pri omenjeni novi preskušnji zveržejo mnogi kmečki? In ali se deželnemu zboru itd. po tem „novodobnem“ ukazu ljudski učitelji ne smilijo?“!

— Zarad predruagačenja šolskega leta od ministerstva za bogočastje in nauk vprašani deželni odbor je unidan po zaslišanji skušenih šolskih mož in učiteljskega društva soglasno sklenil odgovor, naj šolsko leto ostane, kakor je bilo, to je, začénja naj se s zimskim tečajem in končava s poletinskim, in le to željo je izrekel, da bi velike počitnice bile meseca septembra in oktobra, kakor nekdanj in so še danes na Primorskem; s tem bi se odstranile pritožbe zarad šolskih preskušenj v naj huji vročini konec julija, ktere ministerski dopis povdarja. (,Nov.“)

— Na vlogo učiteljskega društva za Kranjsko iz 3. odborove seje do c. k. vlade v Ljubljani, smo dobili ta-le odpis: Z dopisom 26. febr. t. l. s št. 1040 se je vsem okrajnim poglavarstvom na

Kranjskem naročilo, da naj sprejemajo letne doneske udov društva v pomoč udovam in sirotam ljudskih učiteljev na Kranjskem, in naj jih pošiljajo odboru tega društva v Ljubljano. Kar pa zadeva g. Belarjev predlog o pisnih zvezkih z ležečimi čertami se sicer hvali to prizadetje za povzdigo lepopisnega nauka v ljudski šoli, toda zaloga takih tek mora se pripuščati zasebnim založnikom. Poskerbela pa se bode, da se bodo pri novi izdaji slovenskega „Abecednika“ pisne čerke vravnale tako, da bodo učencem pisni zgled in učitelju vodilo. Tudi se bode o svojem času ljudskim učiteljem po deželi dala prilika, da se bodo učili telovadbe.

— 18. preteč. m. je imel odbor uč. društva za Kranjsko peto sejo. Na dnevnem redu je bil načrt za novo postavo o okrajnih in deželnih učiteljskih zborih, ki ga je vlada odboru učit. društva v pretres poslala. Zraven drugih malih prememb, ki jih je odbor vladi nasvetoval, je naj važnejši dostavek, ki a) pri okrajnih uč. zborih pravi: vdeleževalcem naj se povračajo stroški za pot iz okrajne šolske blagajnice; b) pri deželnih uč. zborih pa: vdeleževalcem naj se povračajo stroški za pot iz deželnega zaklada. Dоследno je, da, če se učiteljem nalaga dolžnost, vdeleževati se konferencij, naj se jim tudi povračajo stroški za take pota — saj toliko časa, dokler nimajo toliko dohodkov, da bi mogli na svoje stroške popotovati. Pervosednik k sklepu prebere še spomenico, ki jo je odbor dobil od uč. društva v Černomlji, da bi se sl. dež. odboru poslala prošnja in načert, kako naj obravnava učiteljske zadeve. Sklep: Pohvali se živo prizadevanje černomeljskih učiteljev in se jim vloga s tem reši, da je odbor uč. društva za Kranjsko to nalogo že davno spolnil in tedaj ne kaže, da bi se vnovič to vlagalo, timveč tudi zato ne, ker se sliši, da je pripravljeni načert za pravna razmerja ljudskih učiteljev na Kranjskem naši deželi vgoden in precej boljši, kakor so te zadeve v marsikteri naših sosednih deželá. — Dalje pervomestnik naznanja, da je odbor uč. društva za Kranjsko pripomogel, da so se pravila vdovskega društva preuredila in da se je novi načert teh pravil že predložil vladi v poterjenje.

— Slovenska slovnica za pervence se v g. Milicevi tiskarnici v Ljubljani zopet dobiva, in sicer že drugega natisa v lični obliki šolskih knjig.

Premembe v učiteljskem stanju.

Na Kranjskem. Učiteljevo službo v Loškem potoku je dobil g. Ignaci Božič, učitelj v Nemški loki, in v Nemško loko gre začasno g. Janez Tuma, zač. namestni učitelj v glavni šoli v Kranji. G. g.: Janez Dolinar in Vincenci Levstik menjata z službama; prvi gre iz Sodražice na Dobrovo, drugi pa iz Dobrove v Sodražico. G. Jože Raktelj, uč. pripravnik v Ribnici, je umerl. R. I. P.!

 Današnjemu listu je pridjan „Kazavec“ št. 3, 2 str.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.